

NIETZSCHE · SESSIÓ 65

Crítica de la metafísica i perspectivisme

REFERÈNCIES DE LA SESSIÓ

Pàgines de teoria de la sessió: pp. 166-174 del Dossier Resum.

Font primària utilitzada: p. 166,166 del Dossier Resum.

Correspondència: DIRECTA.

FONT PRIMÀRIA

Friedrich Nietzsche, textos seleccionats al Dossier Resum Fragment 1 · Dossier Resum, p. 166 (numeració interna) [9] [L'oblit del sentit original de les metàfores, de l'individu com a subjecte artísticament creador, procura seguretat i calma al qui creu en els conceptes. No hi ha una única percepció vàlida del món ni una essència de les coses que es manifesti en el món empíric) Només mitjançant l'oblit d'aquest món primitiu de metàfores, només mitjançant l'enduriment i la petrificació d'un fogós torrent primordial compost per una massa d'imatges que sorgeixen de la capacitat originària de la fantasia humana, només mitjançant la invencible creença que aquest sol, aquesta finestra, aquesta taula són una veritat en si, en resum, gràcies només al fet que l'home s'oblida de si mateix com a subjecte i, per cert, com a Subjecte artísticament creador, viu amb certa calma, seguretat i conseqüència, si pogués sortir, encara que només fos un instant, fora dels murs d'aquesta creença que el té presoner, s'acabaria a l'acte la seva «consciència de si mateix». Li costa reconèixer davant d'ell mateix que l'insecte o l'ocell perceben un altre món completament diferent del de l'home i que la qüestió de quina de les dues percepcions del món és la correcta no té cap sentit, ja que per decidir sobre aquest aspecte hauríem de mesurar amb la mesura de la percepció correcta, és a dir, amb una mesura de la qual no disposem. Però, quant a la resta, la percepció correcta» —és a dir, l'expressió adequada d'un objecte en el subjecte— em sembla una absurditat plena de contradiccions, ja que entre dues esferes absolutament diferents, com el subjecte i l'objecte, no hi ha cap casualitat, cap exactitud, cap expressió, sinó, a tot estirar, una conducta estètica, vull dir: un extrapolar al·lusiu, un traduir farfallós a un llenguatge completament estrany, per a la qual cosa, en tot cas, es necessita una esfera intermèdia i una força medidora, lliures totes dues per poetitzar i inventar. La paraula «fenomen» inclou moltes seduccions, per la qual cosa, tant com pugui, procuro evitar-la, ja que no és cert que l'essència de les coses es manifesti en el món empíric. Un pintor que no tingués mans i volgués expressar per mitjà del cant el quadre que ha concebut revelaria sempre, en aquest pas d'una esfera a una altra, molt més sobre l'essència de les coses que en el món empíric. La mateixa relació d'un impuls nerviós amb la imatge produïda no és, en si, necessària, però quan la mateixa imatge s'ha produït milions de vegades i s'ha transmès hereditàriament a través de moltes generacions d'homes i ha aparegut finalment en tota la humanitat a conseqüència cada cop del mateix motiu acaba per arribar a tenir per a l'home el mateix significat que si fos l'única imatge necessària, com si la relació de l'impuls nerviós original amb la imatge produïda fos una relació de causalitat estricta; de la mateixa manera que un somni eternament repetit seria percebut i jutjat com una cosa absolutament real. Però l'enduriment i la petrificació d'una metàfora no garanteix absolutament la necessitat i la legitimació exclusiva d'aquesta metàfora. Fragment 2 · Dossier Resum, p. 166 (numeració interna) [10] [Tot idealisme, igual que la pretesa objectivitat de la veritat científica, amaga l'autoengany de posar com a veritat el que és només una creació altament subjectiva (de les múltiples possibles que es poden crear)] Sens dubte, tot home que estigui familiaritzat amb aquestes

consideracions ha sentit una profunda desconfiança cap a tot idealisme d'aquest tipus, cada cop que s'ha convençut amb la claredat necessària de conseqüència, la ubiqüitat i la infal·libilitat de les lleis de la natura, i tret aquesta conclusió: tot el que aconseguim en les altures del món telescòpic i en els abismes del món microscòpic és tan segur, tan elaborat, tan infinit, tan regular, tan exempt de llacunes, la ciència cavarà eternament amb èxit en aquests pous, i tot el que trobi haurà de concordar entre si i no es contradirà. Que poc s'assembla això a un producte de la imaginació: si ho fos, hauria de quedar al descobert en alguna part de l'aparença i la irrealitat. Al contrari, cal dir, d'entrada, que, si cada un d nosaltres tingués una percepció sensorial diferent, podríem percebre de vegades com a ocells, unes altres com a cucs, unes altres com a plantes o si algun de nosaltres veiés el mateix estímul com a vermell, un altre com a blau i fins i tot un tercer el percebés com un so, llavors ningú no parlaria d'aquesta regularitat de la natura, sinó que solament se la

concebria com una creació altament subjectiva. Aleshores, què és, en resum, per a nosaltres, una llei de la natura? No ens és coneguda en si, sinó solament pels seus efectes, és a dir, en les seves relacions amb altres lleis de la natura que, al seu torn, només ens són conegudes com a sumes de relacions. Conseqüentment, totes aquestes relacions no fan més que remetre contínuament les unes a les altres i ens resulten completament incomprendibles en la seva essència: en realitat, només en coneixem el que nosaltres aportem: el temps, l'espai, per tant, les relacions de successió i els nombres. Però el que ens meravella i ens sorprèn de les lleis de la natura, el que reclama la nostra explicació i el que podria introduir en nosaltres la desconfiança respecte a l'idealisme, rau única- ment en el rigor matemàtic i en la inviolabilitat de les representacions de l'espai i del temps. No obstant això, aquestes nocions les produïm en nosaltres i a partir de nosaltres amb la mateixa necessitat que l'aranya teixeix la seva tela, si estem obligats a concebre totes les coses tan sols sota aquestes formes, llavors no és cap meravella que, realment, només captem en totes les coses precisament aquestes formes, ja que totes han de portar amb elles les lleis del nombre, i el nombre és precisament el més sorprenent de les coses. Tota la regularitat de les òrbites dels astres i dels processos químics, regularitat que tant respecte ens infon coincideix en el fons amb aquelles propietats que nosaltres introduïm en les coses, de manera que, amb això, ens infonem respecte a nosaltres mateixos. En efecte, d'aquí resulta que aquesta producció artística de metàfores amb què comença en nosaltres tota percepció. Suposa ja aquestes formes i, per tant, es realitzarà en elles: només per la sòlida persistència d'aquestes formes primigènies resulta possible explicar el que més tard hagi pogut construir-se sobre les metàfores l'edifici dels conceptes. Aquest edifici és, efectivament, una imitació, sobre la base de les metàfores, de les relacions d'espai, temps i nombre. La filosofia del martell (11): la concepció de la moral, del bé i del mal. De la mateixa manera que abans s'ha posat en qüestió l'objectivitat dels conceptes de la metafísica, Nietzsche posa ara en qüestió l'objectivitat dels valors de la moral judeocristiana. Es tracta d'analitzar el sentit original del que es considerava «bo» i «dolent» per veure com va evolucionar fins a convertir-se en «bo» i «malvat» amb el cristianisme. De nou, l'eina crítica, el mètode d'anàlisi, és la genealogia. Quin és l'origen dels valors morals? Segons Nietzsche, la qualificació moral dels valors s'ha d'aplicar a éssers humans i no pas a accions. Per què? Perquè tot sistema de valors és un reflex dels instints que dominen la vida de qui els formula. Segons que aquests instints siguin plens i poderosos o siguin dèbils i atrofiats, hi ha, respectivament, morals de vida ascendent i de vida descendent. La concepció de la vida aquí és purament orgànica. Es concep com una força expansiva i invasiva de la natura que tendeix a la seva pròpia multiplicació a costa de l'aniquilació dels seus recursos de vida i els dels seus competidors. D'aquest fet, no en podem fer una valoració moral. El valor d'una moral dependrà de si està d'acord o no amb aquesta manera d'expressar-se la vida. Les morals de vida ascendent són més valuoses perquè són el resultat d'uns instints poderosos i forts, que expressen l'essència de la vida. Quin era el sentit original dels valors morals? El punt de referència en Nietzsche torna a ser l'antiga Grècia. El sentit original que

l'aristocràcia grega atribuïa a la paraula «bo» designava els trets característics de l'home noble. Aquest era un individu ple de vida, que s'afirmava en l'existència i ho acceptava tot tal com havia estat i com era per tota l'eternitat. Per tant, per als primers grecs, la virtut s'associava a la idea de força, entesa com a força vital: la capacitat de viure des d'instints plens i poderosos acceptant la vida com un joc tràgic, amb totes les seves conseqüències. El «dolent», al contrari, designava aquell que era dèbil i malaltís, que no tenia la força per acceptar els aspectes dionisiacs de l'existència. Aquest era considerat inferior i vulgar. D'aquestes dues maneres de ser al món, la de l'home noble i la del vulgar, sorgeixen dues morals, dos sistemes de valors distints: la moral del senyor i la moral de l'esclau. Quins sistemes de valor existien originàriament? La moral del senyor sorgeix de l'autodisciplina d'una voluntat autònoma que està disposada heroicament a la grandesa i a la catàstrofe. El senyor és fort, dominador, individualista, veraç, té sentit de la plenitud i afirma la jerarquia (estima els iguals i menysprea els inferiors). Considera «bo» tot el que eleva l'individu i el porta a una existència bordant, la fe en si mateix i en el propi destí, la falta de compassió i simpatia. Aquesta és una moral activa que crea el seu propi sistema de valors. La moral de l'esclau sorgeix del temor a tot el que és superior a la pròpia vida. En conseqüència, busca la seguretat i evita la lluita. L'esclau és dèbil, vulgar, malaltís, apocat, pusil·lànim, gregari, mentider, rebutja la jerarquia i expressa la voluntat d'igualtat, d'anivellar tothom (esperit de ramat). Considera «bo» tot el que fa més suportable la vida en el seu estat de debilitat. Així, els seus valors són la compassió, la humilitat, la resignació, l'obediència, la renúncia, l'amor al proïsme. Aquesta és una moral reactiva que s'aliena davant un sistema de valors que no ha creat. Quins són els valors que dominen la cultura

europea actualment? Els de la moral del senyor o els de la moral de l'esclau? El corrent moral de fons que domina Europa, segons Nietzsche, busca afeblir i anul·lar l'individu i considera bo només allò que beneficia la col·lectivitat, és expressió de la moral de l'esclau. Com s'ha aconseguit imposar a la moral del senyor? La història de la cultura occidental és el progressiu ascens dels valors de la moral de l'esclau, ha significat la rebel·lió dels esclaus en la moral, cosa que Nietzsche qualifica com una malaltia de la vida. El camí recorregut és paral·lel i té els mateixos protagonistes que el que s'ha produït en el coneixement i la metafísica: Sòcrates, l'igualitarisme democràtic de la il·lustració grega, Plató, els ideals il·lustrats moderns i els moviments socials que defensen la moral de la compassió i la igualtat (com la democràcia, el socialisme, l'anarquisme, el comunisme). Com s'ha produït aquesta rebel·lió dels esclaus en la moral? L'origen de la moral es presenta com una lluita per aconseguir el poder. D'una banda, hi ha els senyors, que representen els valors del cos, i, de l'altra, hi ha els sacerdots, que s'inventen l'esperit. Els sacerdots són una degeneració, primer, i una antítesi, després, de la casta dels senyors. Són senyors que han perdut els seus instints i, sabedors de la seva debilitat, incuben el ressentiment, l'odi i el desig de venjança contra el que és superior. Lideren i mobilitzen contra els senyors tots els esclaus, que veuen en els senyors un perill per a la seva pròpia existència. » El sacerdot representa el prototip de la moral de l'esclau, però és el judaisme el que crearà un ideal oposat al dels senyors. El judaisme representa el geni del rancor, capaç d'aprofitar les seves últimes forces per crear aquest nou ideal que inverteix els valors de la moral del senyor. Per aconseguir-ho, presentarà la situació dels esclaus com si fos positiva fent que les seves misèries apareguin com si fossin virtuts («obediència» perquè no es pot dominar, «renúncia» perquè no es pot aconseguir, humilitat, perquè no té res del que un pugui sentir-se orgullós, etc.). f Amb la inversió dels valors, les qualitats del fort i vital (el dor). es consideraran atributs del «malvat» i les qualitats del dèbil i malaltís (el «dolent») es consideraran atributs del «bo». Segons Nietzsche, el que és autènticament «malvat» és el ressentiment i la impotència dels sacerdots per viure la vida dels senyors. El cristianisme hereta i consuma la transvaloració feta pels jueus. Per a Nietzsche, aquesta no és la religió de l'amor, sinó de l'odi més profund contra tot el que és bo (els nobles, els poderosos, els verços), La Il·lustració podria haver suposat una superació dels valors cristians, però els manté intactes, encara que secularitzats, igual que tots els moviments socials posteriors a la Revolució Francesa continuen defensant la igualtat i la moral de la compassió. Què haurem de fer davant d'aquesta situació? Al final, els forts han estat vençuts per la massa dels dèbils i han imposat la seva moral, que és un verí per a la vida, ja que ha limitat els més forts, els ha creat mala consciència i els ha pres la seguretat en si mateixos i els seus instints. Per tant, tal com ara es conceben, els valors morals representen un impediment perquè l'ésser humà pugui assolir les seves potencialitats vitals, ja que són ideals hostils a la vida que ens han fet contemplar «amb mals ulls» les nostres inclinacions naturals. No hi ha cap altra solució que retornar a la situació original i transvalorar tots els valors judeocristians.

GUIA DE LECTURA DE LA SESSIÓ

1. Identifica el problema filosòfic concret que planteja el fragment.
2. Formula la tesi o idea central amb les teves paraules.
3. Explica els conceptes del fragment que coincideixen amb el contingut de la sessió.
4. Relaciona el fragment amb el conjunt de la filosofia de l'autor sense limitar-te a resumir-lo.